

LUDVÍK TOŠENOVSKÝ

O POTŘEBNOSTI FILOZOFIE

Prof. PhDr. Ludvík Tošenovský, CSc., působil řadu let jako profesor filozofie a vedoucí katedry filozofie a metodologie věd na Filozofické fakultě v Brně, v letech 1965–66 byl děkanem fakulty. Je znám jako autor monografií Příspěvky k základním otázkám teorie pravdy (1962), Pravda ve starověké a v marxistické filozofii (1967, 1969), Dialektika a věda (1970). Následující úvahu uveřejňujeme k jeho 85. narozeninám. Red.

V tomto krátkém zamyšlení nad otázkou z nadpisu mi nepůjde o potřebnost filozofie pro žádnou jednoznačně vymezenou skupinu lidí, ale o odpověď na otázku, proč prakticky my všichni, proč každý z nás v této zemi potřebujeme filozofii.

Musím vyjít z teze, že bez filozofie se dost dobře neobejdeme při a k t i v n í účasti na vytváření svého světového názoru (při osvojování základních znalostí o světě, při tvorbě hodnotových představ a vytýčování etických, některých ekologických i jiných norem); neobejdeme se bez ní rovněž při uvažování o širších souvislostech získaných poznatků a informací, hlavně pak v tom případě, nechceme-li propadnout falešné ideologii. Filozofie nám pomáhá objevovat cesty a metody nejen jak hledat a nalézat fundamentální poznatky všeho druhu, ale také jak jednat, jak se v životě rozhodovat. Schopnost objevovat širší až filozofická zdůvodnění pro všechno

patří ke kultuře myšlení a života, pomáhá zdokonalovat komunikaci mezi lidmi a tím i jejich mírumilovné propojování a integrování zdola. (Jde tedy hlavně o svetonázorovou, ideologickou, poznávací, metodologickou, heuristickou, kulturní, komunikační a integrační funkci filozofie v duchovním a materiálně praktickém osvojování světa člověkem.)

Často se připomíná, že v osobních krizových obdobích může filozofie být utěšitelem (útěchou, plynoucí z nadhledu), a také to, že co nejčastější účast na

hostině moudrosti (filozofie je totiž přátelením se s moudrostí, usilováním o moudrý přístup ke všemu) může se stát příležitostí k významnému obohacování života každého člověka. Pro mnohé z nás je filozofie nedocenitelná, neboť víme, že t a k é s její pomocí (bez ní to prakticky beze zbytku nejde) můžeme svět kolem nás poznat dost přesně, a to téměř takový, jaký je ve skutečnosti, a pouze pak můžeme hledat, nalézat a uplatňovat ty nejoptimálnější metody a způsoby, jak jej měnit a změnit, aby byl sociálně co nejspravedlivější.

Slyším v duchu mručení praktikistů, tj. hlavně těch praktiků, kteří se domnívají, že se bez filozofie přece jen obejdou. Někteří z nich právem připomínají Goethovu myšlenku o zeleni stromu života proti šedi každé teorie, tedy i filozofické. Jiní rovněž oprávněně opakují prastarou pravdu, že nejprve je nutno žít, a pak teprve je možno filozofovat. Jenže v našem národě právě tyto pravdy vždy tanuly na mysli všem opravdovým filozofům. Ironické výzvy typu „Nefilozofuj a dělej!“ jsou produktem nedorozumění, nejspíše příliš širokého používání pojmu „filozofie“, slova „filozofovat“ aj. Od Jana Husa přes J. A. Komenského a T. G. Masaryka až třeba ke Karlu Kosíkovi čeští skutečně tvůrčí filozofové byli a jsou na výši nejen při řešení základních filozofických problémů své doby, ale také – a to především – rozebírali a rozebírají tu filozofickou problematiku speciálních oborů a existujících sociálních jevů, která byla a je aktuální, a proto v životě lidu a pro jeho další osudy přímo klíčová. (Prvý jmenovaný se takto zaměřil na teologii a tehdejší praktiky katolické církve, druhý kromě teologie na pedagogiku, svou všenápravu, na boj za práva svého lidu atd., třetí především na sociologii, historii a politologii podobně jako čtvrtý jmenovaný.)

Vzorem v tomto směru byl a je T. G. Masaryk, který byl nejen filozof *par excellence*, ale také autorem, který se fundovaně zamýšlel nad filozofickými problémy sociální otázky, různých dílčích sociálních jevů, našich národních dějin, světově revoluční podstaty první světové války apod. Jeho teoretická činnost vyvrcholila v praktickopolitické aktivitě, v níž se sokratovsky nezalekl ani toho, že ho rakousko-uherský soud odsoudil k smrti. Česká tvůrčí filozofie, která se nikdy nespokojovala a nespokojuje ani pouze s analýzou fundamentálních myšlenek světových filozofů, ani jenom s vlastním hloubáním o odtazitých filozofických otázkách jako takových, vždy usilovala a usiluje o to, aby v zájmu lidu a pro lid vytěžila maximum z konkrétní aplikace svého základního filozofického uvažování.

Nemohu však nezdůraznit, že nejenom připomenutá aplikace, ale znalost tvůrčího řešení mnohých základních problémů filozofie je pro nás často velmi potřebná. (Rozumí se filozofie, pojímané jako důsledně otevřená, stále se proměňující a zdokonalující se soustava problémů; každý údajně definitivní, uzavřený a nekriticky přijímaný systém domněle filozofických poznatků není filozofií, ale spíše věroukou.) Např. při hledání zevrubné odpovědi na otázku, proč zanikl pokus o socialismus v SSSR a jaké byly příčiny jeho zániku i jinde ve východní Evropě, se nikdo z nás bez znalosti toho, jak soudobá filozofie řeší své příslušné základní problémy, dost dobře neobejde. (Otázku si klade velmi mnoho lidí u nás i ve světě; odpověď na ni totiž pomáhá politicky se orientovat i v současnosti.) Naprosto nezbytná je znalost toho, jak se dívá s o u č a s n á

filozofie na vzájemný vztah mezi materiálními a ideálními faktory v lidských dějinách (nebere se občas v úvahu, že v krátkých obdobích či etapách bývá někdy ideální rozhodující), jak dnes filozofie pojímá v celé jeho složitosti problém příčinnosti ve společenském dění atd. Bez těchto znalostí je možno vyslovovat stovky i tisíce stručných i obsáhlých odpovědí na uvedenou otázku, žádná z nich však nejspíš nebude na dosažitelné úrovni soudobého bádání. Jednotlivé teoretickoekonomické, národohospodářské, historické, politologické, praktickopolitické či jiné přístupy k této otázce jsou – při vší možné perfektnosti a akribii jejich autorů – svým způsobem nedokonalé, protože jsou jenom dílčí. Každému z těchto přístupů jednak většinou chybí něco z obecně metodologického fundamentu, jednak se mu často nedaří postihnout něco důležitého. Jsou nutně neúplné, a proto abstraktní (od něčeho důležitého abstrahují). Postrádají v současnosti dosažitelnou komplexnost a myšlenkovou konkrétnost.

*

V závěru bych se chtěl ještě stručně vyjádřit k problematičkému názoru, že český národ je orientován méně filozoficky než některé jiné národy, zvláště početnější. Pravda je, že původní velké filozofické systémy u nás dosud nevznikly, a ani v budoucnu u nás asi nevzniknou. Současně však platí, že připomenuté aplikace, pokud byly a jsou zdařilé, byly a jsou plodem tvůrčího způsobu filozofování o základních filozofických problémech. V tomto směru a smyslu se proto můžeme směle poměřovat s kýmkoliv na světě. Myslím, že náš člověk přitom není orientován „pragmatisticky“, jak se někdy s nepřesným odkazem na Karla Čapka tvrdívá. Mám za to, že je spíše p r a k t i c k ý v nejpozitivnějším smyslu tohoto slova, a to s ohledem na své staleté historické zkušenosti. Velká část obecně filozofických koncepcí pragmatistů však většině z nás podle mého názoru „nesedí“, a proto je nesdílíme.

ABOUT THE NEED OF PHILOSOPHY

On December 2002 Ludvík Tošenovský, former professor in the Faculty of Arts an Masaryk University, will be eighty-five. On this occasion we publish his short reflection on the reasons which according to his opinion legitimate us to speak about the need of philosophy. Editor

